

MÓDSZERTANI LAPOK

Speciális pedagógia

2. évfolyam

2. szám

Nádas Pál:

A „Mozgásjavító” Általános Iskola és Diákotthon, 90 esztendő története (1903–1993)

Nepomuk Kurz müncheni emberbarát első kezdeményezését követően, 1832-től a századfordulóig Európa számos országában menhelyek alakultak a testileg fogyatékos gyermekek és felnőttek részére.

Magyarországon a Deák Ferenc Szabadkőműves Páholy 1902. május 10-i illetve még ugyanezen esztendő november 29-i ülésén felolvasás hangzik el: „A szeretet jegyében”, illetve: „A haladás útján” címmel, azzal a célzattal, hogy a mindaddig árván sínylődő nyomorékok ügyére terelje a figyelmet. Az érdem az áldásos kezdeményezésekért a Deák Ferenc Szabadkőműves Páholyé, illetve *Rothfeld Richárdé: „Az a végtelen szeretet, mely az emberek szívében honol, mely segítségére siet a szűkölködőknek és felemeli a süllyedőt, mely dicsősége nem hajhászva, elismerést, hálát és köszönetet nem remélve, tisztán kötelességből teljesíti a jót, teremtette meg hazánkban a »Nyomorék Gyermekek Országos Otthonát« a szegény gyermekek legsajnálatra méltóbbjainak megmentésére”.*

Lázás gyorsasággal megkezdődtek az előmunkálatok és sorra gyűltek az alapítói bejelentések. A páholy, alapításának 18. évfordulóján, 1903. július 16-án létrehozta a „Nyomorék Gyermekek Egylete és Menhelye” elnevezésű intézményt.

Az igazi tevékenység azonban akkor kezdődött, amikor 1903. december 24-én megnyitották telepüket a Hungária út 20. szám alatt bérelt, tornácos faépületben.

A kezdeti, szerény anyagi erőkhöz képest hat gyermeknek tudtak tanítást és gondozást biztosítani. Az indulást követő esztendőkből a vagyongyűjtés időszakát éltek. Az egyesület, amely e célra alakult, a „Nyomorék Gyermekek Országos Otthona” címet viselte. Céljai közé az alábbiakat veszi alapszabályában: „*testileg nyomorék gyermekek részére (vakok, siketnémák, hülyék kivételével) Magyarországon menhelyeket felállítani és ezekben vallás és nemzetiségre való tekintet nélkül, mindkét nembeli nyomorék gyermeket testileg és szellemileg kiképezni illetve ellátásban, orvosi kezelésben és nevelésben részesíteni, esetleg mesterségre tanítani.*”

A társadalom jóakarató támogatása révén 1909-ben megvették 48.271,- aranykoronáért a Mexikói út 63. számú, 1200 négyszögöl kiterjedésű telket, ahol építkezni kezdtek és 1913. május 3-án már felavatták a *Medgyes Alajos* műépítész tervei alapján, *Mann József* építőmester kivitelezésében épült palotát, mely a „Nyomorék Gyermekek Országos Otthona” nevet kapta.

Az építkezés sikeres megvalósításához *I. Ferenc József* az államsorsjátékból 12.500 Korona adományt biztosított, míg 52.000 Korona építési segélyt Budapest székesfőváros szavazott meg. A maga korában korszerű épület földszintjén iroda, tanterem, műhely és orvosi rendelő műtővel, az emeleten hálóterem

helyezkedtek el. Az alagsorban bórdíszműves-műhely nyílt, mely mellett 1916-ban cipész-, 1920-ban szabóműhely kezdte meg működését. Ebből pontosan körvonalazódik az Európa egyes országaiban már megvalósított cél hazai bevezetése: „Mert mindenkinek célul van tűzve az ápoltakat bizonyos kézügyességre, kézimunkára tanítani, hogy – amennyiben az intézetet elhagyni kénytelen – saját emberségéből megélhessen s ne legyen kénytelen koldusfilléreire ráutalva.”

A jól prosperáló otthon működéséért felelős egyesület vezetését nagy tervek foglalkoztatták. Megvásárolták a szomszédos telket a rajta lévő épülettel, ahol szabó- és cipésműhelyt rendeztek be. E műhelyekben később a már felszabadult segédek is foglalkoztatták, valamint itt működött az iparostanonc-iskola is. Újabb telek vásárlásával virágkertészetet hoztak létre, így már négy szakma elsajátítására nyílt lehetőség.

1922-ben megvalósult a leányotthon terve, 13 kislány oktatásával. Ugyanebben az évben a kórházi részleg, dr. Zinner Nándor sebész főorvos vezetésével ortopéd sebészetté alakult át. Az új kórház megnyitásával dr. Szegvári László, volt igazgató főorvos álmai látszanak beteljesülni.

Az 1925-ös esztendőben mind a gondozottak száma, mind a képzés lehetősége bővült, kötő-szövőműhely, majd varróműhely létesítésével.

Az iskolai oktatás nyolcosztályos elemi iskolában (ez volt Budapest első nyolcosztályos elemi iskolája) és ötosztályos iparostanonc-iskolában folyt, majd ezt követő egyéves kereskedelmi tanfolyammal zárult.

Az otthon alapítóinak elképzelései az 1930-as évekre válnak valóra azzal, hogy képesek a gyakorlatban megvalósítani a „Tanítás–Gyógyítás–Képzés” hármas egységét, amelyet mai szóhasználatnál élve „komplex rehabilitáció” kifejezéssel illetnénk. Az otthon, az elemi és iparostanonc iskolai oktatás, a hét szakmában történő képzés, illetve az orvoslás hármas egységén belül még számtalan, más az emberi élet nagyon fontos területein is életteret tud biztosítani minden tanulójának.

- Hitoktatást tartottak, mindenkinek vallása szerint.
- Ifjúsági vöröskeresztes csoportot alapítottak 1921-ben.
- A Nyomorék Sport Egyesület megalakulásával asztalitenisz, sakk és labdarúgó csapatokat működtettek (1929-től).
- Az otthonon belül cserkészmozgalom indult (1936-ban).
- A takarékegyletet, melyet az iparostanoncok és segédek alapítottak 1936-ban, Könyves Kálmán Takarékegyletnek nevezték.
- Az otthonban két zenekar és énekkar is működött.
- Gondoskodtak a segédek további munkalehetőségeiről, akár saját iparvállalással, akár az otthonban történő munkalehetőségek biztosításával.

Hol, kik és mikorra tudják majd elmondani, hogy a mozgáskorlátozott gyermekekért folytatott tevékenység szemléletben és gyakorlatban akárcsak közelíti is elődeink tetteit? Hogyan lehetséges az, hogy ma mindössze az egész országban 2 szakmában lehetséges a továbbtanulás a speciális és ugyanakkor esélyegyenlőséget biztosító „szegregált” iskolában akkor, amikor a harmincas években már hét választási lehetőség kínálkozott?

A gondoskodás kiterjesztésének gondolata a harmincas évek végére ismét előkerül, hiszen az alapítók már 1903-ban, illetve 1913-ban alapszabályban rögzítették ezirányú feladataikat. *„E célból az egyesület elsősorban Budapesten vagy környékén, és azután lehetőleg vidéki városokban szervezendő fióktelepek segítségével otthonokat állít és tart fenn.”*

Az újabb otthonalapítási elképzelések megvalósítását a politikai és gazdasági körülmények már nem tették lehetővé.

Mindazon gyermekek számára is, akik nem kerülhettek az otthonba, biztosítani kell a tanulást-gyógyítást-képzést. Ennek érdekében már 1936-ban tanulmány jelenik meg arról, hogy miképpen ajánlatos foglalkozni a népiskolában („integrációban”) a tanítónak a testi hibás gyermekekkel azért, hogy részükre is biztosítható legyen mindaz, amit a Nyomorék Gyermekek Országos Otthona ez idő tájban biztosított.

Sajnálatos módon később nem a fejlődés, hanem a visszafejlődés figyelhető meg. A Szabadkőműves Páholyok 1950-es betiltása után, illetve a Magyar Kommunista Párt (MKP) hatalomra kerülésével a Deák Ferenc Páholy szellemi és gyakorlati hatása és irányítása megszűnik az otthon vezetésében és működtetésében. Az addigi vallásos és erkölcsi nevelést a párt, illetve a mozgalmi élet, a cserkészetet az úttörőmozgalom váltotta fel.

A komplex rehabilitációs intézmény felbomlásában, megszűnésében az előbb említett okok mellett sajnos politikai tényezők is közrejátszottak. A második világháborút követően hazánkban a szovjetek befolyásának hatására hadirokkantnak, illetve mozgássérültnek lenni nem volt kívánatos. („Persona non grata!”)

Az eddig egységes, de belülről szépen elkülönülő részlegek szétválnak, mivel közvetlen főhatóságuk más-más minisztériumhoz kerül. Az iskola (oktatásügy), a kórház (egészségügy) állami költségvetésből folytatja működését, míg a műhelyek a szocialista termelői szférában kapnak helyet.

A bórdíszműves-részleget 1949-ben átköltöztették a Május 1. út 49-be (Hermína út), a többi műhely és az iparostanonc-iskola egyszerűen megszűnt.

A kórházi részleg terjeszkedési szándékát a Művelődési Minisztérium úgy oldotta meg, hogy a nyolcosztályos, osztott általános iskolát 1952–56 között fokozatosan átköltöztette a szintén államosított – lovag *Wechselmann Ignác* által 1908-ban alapított – Vakok Intézetének épületébe (Mexikói út 60.).

A Wechselmann Intézet birtokbavétele fokozatosan történt meg.

A régi-új intézmény életének megszervezésében elvülhetetlen érdemeket szerzett *Zsótér Pál* igazgató, akinek lelkes ügybuzgalma, gyermekszeretete, sok-sok ötlete nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az új körülmények között a mozgáskorlátozott tanulók ismét otthonra leltek.

Az 1955–56-os tanévben már minden osztálynak sikerült helyet biztosítani a Wechselmann Intézet patinás falai között, amelyet a híres építész, *Lajta Béla* tervei szerint emeltek.

Az 1956–57-es tanévben az internátus is átköltözött.

A háború utáni első nagy beruházás, amely elsősorban az iskola és nevelőotthon technikai hátterét volt hivatva biztosítani (konyha, ebédlő, mosoda, személyzeti lakások, műhelyek stb.), 1958-ban kezdődött és 1960-ban fejeződött be.

Egy korábban, még 1931-ben a Nyomorék Gyermekek Országos Otthonának adományozott birtok is az intézmény tulajdonába került. 1960-ban a szabadsághegyi birtokon Zsótér Pál igazgató kezdeményezésére, Mayerffy Tibor kertész-mérnök-tanár irányításával kertészképző részleget szerveztek, melynek nevelőotthoni és gyakorlókerthi részét az intézet tartotta és tartja a mai napig fenn. Az oktatás szervezetileg a Maglódi úti Mezőgazdasági Szakmunkásképző Iskolához tartozik. Ezzel a kezdeményezéssel újra lépés történt a korábbi szakképzési szemlélet felújításának irányában.

Az intézetben 1970-ben alakult meg a mozgáskorlátozottak Halasi Olivér Sport Egyesület abból a célból, hogy az iskolát elvégzett gyerekek ne hagyják abba a sportolást. Ez a sportegyesület azóta jelentős hazai és nemzetközi sikereket ért el, s az országban sok helyen követték e nagyszerű kezdeményezést.

Zsótér Pált, az intézet igazgatóját 1972-ben az akkori főhatóság, a Fővárosi Tanács VB nyugdíjazta, és *Alpár György* gyógypedagógust nevezte ki igazgatónak.

A hazai gyógypedagógia szakmai fejlődése, valamint az otthonban tanuló gyermekek diagnózis szerinti összetételének változása, átalakulása tette szükségessé a tanulócsoportok számának növelését, és ugyanakkor az egyes csoportokon belüli létszámcsokkenést. Fokozatosan növekedett a budapesti bejáró tanulók létszáma.

A gyermekparalízis-járvány felszámolását követően megnőtt a cerebrálparitikus és spina bifida tanulók száma.

E tények szükségessé tették a sérülésspecifikus foglalkozások személyi feltételeinek kiépítését, mind az oktatói, mind a nevelőotthoni személyzet létszámának növelését.

Az iskola tanárai – a körülményekhez igazodva – speciális oktatási-nevelési tervet dolgoztak ki, amit a Művelődési Minisztérium 1979-ben rendeletileg engedélyezett és a módosított óratervhez 1984-ben jóváhagyását adta.

A diagnózisváltozások következtében megnőtt az egészségügyi problémák száma.

Az orvosi-egészségügyi háttérrel a működtető hatóság (a főváros) a hozzá tartozó más gyermekintézményekhez hasonlóan a Heim Pál Gyermekkórház Egészségügyi Szolgálatának létrehozásával (1960) oldotta meg. Mivel ez az ellátás elégtelennek bizonyult, az intézmény saját anyagi erejéből és a főváros támogatásával külső szakorvosok munkáját vette és veszi igénybe.

A halmozottan sérült mozgáskorlátozott gyermekek oktató-nevelő munkája 1970-ben, Csávás Dezsőné szülő-gyógypedagógus kezdeményezésére, a Gyógypedagógiai Tanárképző Főiskola javaslatára indulhatott el. E kezdeményezés eredményeképpen született meg Csillaghegyen (Budapest, III. Ráby Mátyás u. 16.) a halmozottan sérült gyermekek bejárásos iskolája. Az iskolát 1981-ben a főváros és a III. kerületi Tanács közös döntésének értelmében a „Mozgásjavító” Általános Iskola és Nevelőotthonhoz csatolták mint tagozatot.

A második világháborút követő második nagy beruházást még Zsótér Pál igazgató a 60-as években kezdeményezte. Az uszoda, illetve hidroterápiás szárny építése csak 1976-ban kezdődött el. Az építkezés közel tíz éven keresztül tartott, és végül 1985. november 14-én, ünnepélyes keretek között átadták az új létesítményt.

Az uszoda építésének befejezésével az otthon teljes belső parkja is átépítésre, felújításra került.

Elkészült és az 1990–91-es tanévben bevezetésre került az a fejlesztő program, amely összehangolja a tantervi követelményeket az itt tanuló gyermekek sérülésspecifikus kívánalmaival.

E program keretében bevezetést nyert a számítástechnika és az angol nyelv tanítása, módosult a rajz-technika és gépírás, valamint az egyéni, illetve korrekciós fejlesztés órakereti lehetősége.

Ismét fontos szerepet kapott az otthon életében a sport. Ennek eredménye, hogy 1989-ben itt alakult meg a Magyar Mozgáskorlátozottak Sportszövetsége (MMS), és már a barcelonai paraolimpián 1992-ben tanulóink közül hárman – Vereczkei Zsolt, Zámbo Diána és Simon Csaba úszásban – világraszóló sikereket arattak.

A fővárosi bentlakásos intézmények közül elsőként adtunk helyet a szülők jogos igényének azzal, hogy 1988-tól ismét megkezdődhetett a hitoktatás. Ének-karunk, sportolóink, szavalóink, rajzosaink egyre több, házon kívüli szerepléssel bizonyítják iskolánk és az itt tanuló mozgáskorlátozott gyermekek más iskolákkal és tanulóikkal való egyenrangúságát.

A főváros támogatásával 1991-ben beindítottuk a kórházi tanítást a régi „Nyomorék Gyermekek Otthona” épületében, ahol ma ortopédiai kórház működik, 30 ágyas gyermekosztállyal. E kapcsolat kölcsönösen előnyös mindkét intézmény ápoltságai, illetve tanulói számára.

Végül, most megindult a továbbtanulást lehetővé tevő tervek kidolgozása: egy speciális alternatív szakképző középiskola megvalósulásáért.

Irodalom

1. *Nyomorék Gyermekek Menhelye* – A Deák Ferenc Páholy könyvtára, Bp. 10/2. Nyom. Károlyi Györgynél.
2. *A Deák Ferenc Páholy évkönyve* 1903. évi munkásságáról – A páholy tulajdona. Ép. 1904. Károlyi György tv. kő- és könyvnyomdája.
3. *Nyomorék Gyermekek Országos Otthona tízévi és fennállásának és házfelavató ünnepének emlékére* – 1913. évi május hó 4., Bp. VII. ker. Mexikói út 63. sz. Pallas Részvénytársaság nyomdája Bp.
4. *A Nyomorék Gyermekek Országos Otthona alapszabályai* – Pallas Rt. nyomdája Budapesten, 1913.
5. *Három évtized a szerelem munkájának szolgálatában* – A Nyomorék Gyermekek Országos Otthona 30 esztendő története és jelentés az 1932. évben kifejtett munkásságáról 1903–1933. Előterjesztette az 1933. évi június hó 25-én megtartott XXX. rendes közgyűlésen: Morvay Izsó ügyvezető elnök.
6. *A Nyomorék Gyermekek Országos Otthona szakirányú iparostanonc-iskolájának évkönyve* az 1938–39. iskolai évről, az iskola fennállásának évében – Közzétette:... Hegedűs Lajos, az iparostanonc-iskola igazgatója. Bp. 1939. Kiadta az iskola igazgatósága, Bp. XIV. Mexikói út 63. Márkus nyomda Bp. V. Bank u. 5.
7. *Herminamező* – Fejezetek egy városrész történetéből – Herminamező Polgári Köre 1992. Kiadja: Herminamező Polgári Köre városrészünk születésének 150. évfordulóján. Irta: Búza Péter.
8. *A Nyomorék Gyermekek Országos Otthona 75 éve* – (Előadás a SOTE Ortopéd Klinikán), Dr. Antall József.
9. *Mozgásjavító Általános Iskola és Nevelőotthon Oktatási Terve* – 1979.
10. *Kilenc évtized a szeretet szolgálatában* (a „Mozgásjavító” Általános Iskola és Diákotthon korábban: Nyomorék Gyermekek Országos Otthona) 90 esztendő története 1903–1993. Szerkesztette: Nádas Pál.
11. *Nádas Pál: A mozgásfogyatékosok kertészeti ipari- tanuló képzésének története. A Mozgásjavító Általános Iskola és Nevelőotthon Kertészképző története* – 1976. (Szakdolgozat).
12. *Bogyó Mária: A Mozgásjavító Általános Iskola és Nevelőotthon története 1903–1978.* – 1978. (Szakdolgozat).
13. *Tasnádi Ágnes:*